

ผลของไซโตไคนินต่อการชักนำต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิงในสภาพปลอดเชื้อ

Effects of Cytokinins on Shoot Induction of *Nepenthes mirabilis* in vitro

ปิยะวดี เจริญวัฒน์^{1*}, ภัทราวดี ศรีอ่อน¹, ขวัญตา เฉียบแหลม¹, เกษราพร พลอยเกิด¹ และ ปรียานัฐ หงษ์ทอง¹
Charoenwattana, P.^{1*}, Srion, P.¹, Chiablaem, K.¹, Ploykerd, K.¹ and Hongthong, P.¹

¹สาขาการผลิตพืช คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ปทุมธานี 12130

¹Crop Production Division, Faculty of Agricultural Technology, Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathumthani 12130, Thailand

*Corresponding author: piyavadee_c@mutt.ac.th

บทคัดย่อ

การทดลองมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของไซโตไคนินต่อการชักนำต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิงที่เพาะเลี้ยงในสภาพปลอดเชื้อ โดยใช้แผนการทดลองแบบสุ่มสมบูรณ์ (CRD) และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยวิธี Duncan's Multiple Range Test (DMRT) พบว่าสูตรอาหารที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโต คือ สูตรอาหาร 1/3 MS ให้ความสูงของต้นเฉลี่ยเท่ากับ 7.03 ± 0.49 เซนติเมตร จำนวนใบที่เกิดใหม่เฉลี่ยเท่ากับ 10.60 ± 1.05 ใบ เมื่อเพาะเลี้ยงเป็นเวลา 10 สัปดาห์ สำหรับการชักนำต้น อาหารสูตร 1/3 MS ที่เติม kinetin 2 มิลลิกรัมต่อลิตร ให้จำนวนต้นเฉลี่ยสูงสุดเฉลี่ย 6.70 ± 1.02 ต้น ไม่แตกต่างกับอาหารสูตร 1/3 MS ที่เติม Benzyladenine (BA) 5 มิลลิกรัมต่อลิตร ที่ให้จำนวนต้นเฉลี่ย 5.90 ± 0.87 ต้น นอกจากนี้สูตรอาหารที่เติมน้ำตาล 90 กรัมต่อลิตร ส่งผลต่อการสร้างกระเปาะที่มีจำนวนมากและขนาดใหญ่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติกับสูตรอื่น โดยสูตรที่เติมน้ำตาล 90 กรัมต่อลิตร ให้จำนวนกระเปาะสูงสุดเฉลี่ย 5.33 ± 1.24 กระเปาะ ความกว้าง และความยาวสูงสุดของกระเปาะเฉลี่ยเท่ากับ 0.50 ± 0.11 และ 0.53 ± 0.12 เซนติเมตร ตามลำดับ

คำสำคัญ: หม้อข้าวหม้อแกงลิง, ไซโตไคนิน, การชักนำต้น, น้ำตาล

ABSTRACT

This study examined the effect of cytokinins on shoot induction in the micropropagation of tropical pitchers (*Nepenthes mirabilis*). The experiments were carried out using a completely randomized design (CRD) and means were compared using the Duncan's Multiple Range Test (DMRT). The explants cultured on 1/3 MS medium gave the tallest shoots (7.03 ± 0.49 cm.) with the highest leaf number (10.60 ± 1.05 leaves) after 10 week culture. For shoot induction, the explants cultured on 1/3 MS medium supplemented with 2 mg l⁻¹ kinetin gave the maximum number of shoots (6.70 ± 1.02 shoots), but there was no significant difference with the explants cultured on 1/3 MS supplemented with 2 mg l⁻¹ benzyladenine (BA) which gave 5.9 ± 0.87 shoots. Shoots cultured on 1/3 MS medium supplemented with 90 g l⁻¹ sucrose gave the highest pitcher number (5.33 ± 1.24 pitchers), whereas the maximum width and length of a pitcher were at 0.50 ± 0.11 and 0.53 ± 0.12 cm, respectively.

Keywords: *Nepenthes mirabilis*, cytokinins, shoot induction, sucrose

บทนำ

หม้อข้าวหม้อแกงลิง (Nepenthes) คือ ไม้กินแมลงชนิดหนึ่งที่ใช้พัฒนาเป็นกับดักเพื่อใช้ในการดักจับแมลง ซึ่งหม้อข้าวหม้อแกงลิงส่วนใหญ่จะมีการกระจายตัวในโซนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ยังมีการกระจายตัวไปถึงทางตะวันออกเฉียงของประเทศอินเดีย ศรีลังกา มาดากัสการ์ หมู่เกาะ Seychelles ทางตอนใต้ของจีน และทางตอนเหนือของประเทศออสเตรเลีย ในประเทศไทยสามารถพบได้ในธรรมชาติโดยส่วนใหญ่พบใน อุทยานแห่งชาติ ป่าพรุ, ภูเขา, สวนยาง ที่ราบลุ่มพบเห็นในหลายจังหวัด เช่น จังหวัดอุบลราชธานี, จังหวัดนครราชสีมา, จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น หม้อข้าวหม้อแกงลิงหลายชนิดที่เป็นที่ต้องการของตลาดไม้ประดับถูกเก็บมาจำหน่ายจนแทบจะสูญพันธุ์ไปจากธรรมชาติ เนื่องจากตลาดไม้ประดับมีความต้องการมาก ถ้าทำการขยายพันธุ์ด้วยวิธีการปักชำกิ่ง, เพาะเมล็ด, ปักชำข้อและลำต้นนั้นจะได้ปริมาณต้นน้อยและยังใช้เวลานานในการเลี้ยงดู (Sangdanuch and Dovanve, 2008) การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืชเป็นอีกหนึ่งวิธีที่ช่วยเพิ่มปริมาณผลผลิตมากขึ้นในระยะเวลาที่รวดเร็วตามความต้องการของตลาดในปัจจุบัน ดังนั้นการศึกษาผลของสารที่อยู่ในกลุ่มของไซโตไคนิน ได้แก่ Benzyladenine และ Kinetin ได้ถูกนำมาใช้ในการชักนำต้น และระดับความเข้มข้นของน้ำตาลที่มีผลต่อการสร้างกระเปาะที่มักมีสีส้มหรือลวดลายสวยงามสะดุดตาอันเป็นลักษณะที่โดดเด่นของหม้อข้าวหม้อแกงลิง จึงนับเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มปริมาณผลผลิตหม้อข้าวหม้อแกงลิงสายพันธุ์ต่างๆ ให้ทันต่อความต้องการของตลาดไม้ประดับต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

1. สูตรอาหารที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของหม้อข้าวหม้อแกงลิง ในสภาพปลอดเชื้อ

โดยใช้ชิ้นส่วนต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิงความยาวขนาด 3 เซนติเมตร ที่มีใบจำนวน 4 ใบ เลี้ยงบนอาหารกึ่งแข็งทั้งหมด 5 สูตร คือ MS 1/2MS 1/3MS 1/4MS และ 1/5MS เติมน้ำตาล 0.5 กรัมต่ออาหาร 1 ลิตร pH 5.7 จำนวน 10 ข้ำ เพาะเลี้ยงที่อุณหภูมิ 25 ± 2 องศาเซลเซียส ปริมาณแสง 3000 ลักส์ 8 ชั่วโมง เป็นเวลา 10 สัปดาห์ บันทึกความสูงต้นและจำนวนใบที่เกิดใหม่ ทุก 2 สัปดาห์

2. ผลของ Benzyladenine (BA) และ Kinetin (KIN) ในการชักนำต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิง

นำต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิงตัดเป็นท่อนยาวประมาณ 1 เซนติเมตร มีตาข้าง 3 ตา เลี้ยงบนอาหารกึ่งแข็งสูตร 1/3MS ที่เติม Benzyladenine (BA) เข้มข้น 1 3 5 7 และ 9 มิลลิกรัมต่อลิตร และ Kinetin เข้มข้น 2 4 และ 6 มิลลิกรัมต่อลิตร เติมน้ำตาล 0.5 กรัมต่ออาหาร 1 ลิตร pH 5.7 จำนวน 10 ข้ำ เพาะเลี้ยงที่อุณหภูมิ 25 ± 2 องศาเซลเซียส ปริมาณแสง 3000 ลักส์ 8 ชั่วโมง เป็นเวลา 10 สัปดาห์ บันทึกจำนวนต้นที่เกิดใหม่ และขนาดทรงพุ่ม ทุก 2 สัปดาห์

3. ความเข้มข้นของน้ำตาลต่อการสร้างกระเปาะหม้อข้าวหม้อแกงลิง

นำชิ้นส่วนต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิงสูง 3 เซนติเมตร เลี้ยงในอาหารสูตร MS ที่เติมน้ำตาล 30 60 70 80 และ 90 กรัมต่อลิตร pH 5.7 จำนวน 3 ข้ำ ซ้ำละ 3 ขวด เพาะเลี้ยงที่อุณหภูมิ 25 ± 2 องศาเซลเซียส ปริมาณแสง 3000 ลักส์ 8 ชั่วโมง เป็นเวลา 10 สัปดาห์ บันทึกความสูงต้น จำนวนกระเปาะ ความกว้างและความยาวของกระเปาะ ทุก 2 สัปดาห์

วางแผนการทดลองแบบ CRD วิเคราะห์ผลการทดลองด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวน และเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยวิธี Duncan's Multiple Range Test (DMRT)

ผลการทดลองและวิจารณ์

1. สูตรอาหารที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของหม้อข้าวหม้อแกงลิง ในสภาพปลอดเชื้อ

เมื่อเพาะเลี้ยงหม้อข้าวหม้อแกงลิงบนอาหารทั้งหมด 5 สูตร คือ MS 1/2MS 1/3MS 1/4MS และ 1/5MS เป็นเวลา 10 สัปดาห์ พบว่าอาหารสูตร 1/3MS ให้ความสูงของต้นเฉลี่ยเท่ากับ 7.03 ± 0.49 เซนติเมตร และต้นมีลักษณะสมบูรณ์กว่าสูตรอื่น จำนวนใบที่เกิดขึ้นใหม่จากการเพาะเลี้ยงในอาหารสูตร 1/3MS และ สูตรอาหาร 1/2MS ให้จำนวนใบที่เกิดขึ้นใหม่

เฉลี่ยเท่ากับ 10.60 ± 1.05 และ 9.50 ± 0.80 ใบ ตามลำดับ ใบลักษณะเรียวยาวสีเขียวอ่อนและมีการสร้างกระเปาะขนาดเล็กเกิดขึ้น นอกจากนี้พบการเกิดรากในอาหารสูตร 1/5MS ให้จำนวนรากเฉลี่ยเท่ากับ 5.80 ± 1.20 ราก โดยความสูงของต้นจำนวนใบ และจำนวนราก พบมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($p < 0.01$) ซึ่งจากงานวิจัยของ Jala (2012) พบว่าอาหารสูตร 1/2MS ที่เติม BA 3.0 มิลลิกรัมต่อลิตร เป็นสูตรอาหารที่เหมาะสมที่ทำให้มีจำนวนใบ ความกว้างใบ รวมทั้งความยาวรากมากที่สุด

2. ผลของ Benzyladenine (BA) และ Kinetin (KIN) ในการชักนำต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิง

เมื่อเพาะเลี้ยงหม้อข้าวหม้อแกงลิงในสูตรอาหาร 1/3MS ที่เติม BA ที่มีความเข้มข้น 1 3 5 7 และ 9 มิลลิกรัมต่อลิตร และ KIN ที่มีความเข้มข้น 2 4 และ 6 มิลลิกรัมต่อลิตร เป็นระยะเวลา 10 สัปดาห์ พบว่าอาหารสูตรที่เติม KIN 2 และ BA 5 มิลลิกรัมต่อลิตร ให้จำนวนต้นสูงสุดเฉลี่ยเท่ากับ 6.70 ± 1.02 และ 5.90 ± 0.87 ต้น และขนาดทรงพุ่มสูงสุดเฉลี่ยเท่ากับ 1.34 ± 1.14 และ 1.24 ± 1.20 เซนติเมตร ตามลำดับ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($p < 0.01$) (Table 1) ส่วนสูตรที่เหมาะสมต่อการขยายพันธุ์ต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิงชนิดโลเวีย (*Nepenthes lowii* Hook. f.) คือ สูตร MS ที่มี BAP เข้มข้น 2 มิลลิกรัมต่อลิตร สามารถชักนำให้เกิดยอดใหม่มากที่สุดเฉลี่ย 34 ยอด/ชิ้นพืช ภายใน 32 สัปดาห์ (Muangkroot, 2014)

3. ความเข้มข้นของน้ำตาลต่อการสร้างกระเปาะหม้อข้าวหม้อแกงลิง

เมื่อเพาะเลี้ยงในอาหารสูตร MS ที่เติมน้ำตาล 30 60 70 80 และ 90 กรัมต่อลิตร เป็นเวลา 10 สัปดาห์ อาหารสูตรที่เติมน้ำตาล 90 กรัมต่อลิตร ที่ให้ความสูงของต้นเฉลี่ยเท่ากับ 6.06 ± 1.18 เซนติเมตร จำนวนกระเปาะสูงสุดเฉลี่ย 5.33 ± 1.24 กระเปาะ กระเปาะมีขนาดใหญ่สีเขียวสวยงาม วัดความกว้างและความยาวกระเปาะสูงสุดเฉลี่ย 0.50 ± 0.11 และ 0.53 ± 0.12 เซนติเมตร ตามลำดับ ความสูงต้น จำนวนและขนาดกระเปาะ มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญยิ่งทางสถิติ ($p < 0.01$) (Table 2 Figure 1) การเพิ่มปริมาณน้ำตาลในอาหารสังเคราะห์จะให้พลังงานแก่เนื้อเยื่อพืช โดยทั่วไปพืชจะเจริญเติบโตดีขึ้นเมื่อได้รับปริมาณน้ำตาลเพิ่มขึ้นจนถึงจุดหนึ่ง จากนั้นการเพิ่มปริมาณน้ำตาลมากขึ้นอีกจะลดการเจริญเติบโตลง (Lampang Agricultural Research and Training Center, 2016) และน้ำตาลยังช่วยเก็บรักษาน้ำในเซลล์ (Gago *et al.*, 2014) ซึ่งการที่พืชได้รับความชื้นที่เพียงพอเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ช่วยให้พืชสร้างหม้อและให้หม้อขนาดใหญ่ (Sangdanuch and Dovanve, 2008)

สรุป

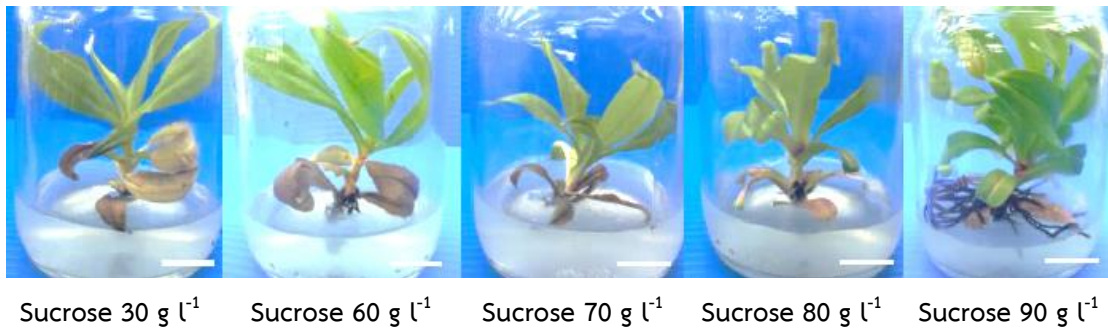
สูตรอาหารที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของหม้อข้าวหม้อแกงลิงคือ สูตรอาหาร 1/3MS ส่งผลต่อการพัฒนาความสูงของต้น จำนวนใบ และราก ต้นที่ได้มีลักษณะสมบูรณ์กว่าสูตรอาหารอื่นๆ สูตรอาหาร 1/3MS ที่เติม BA 5 มิลลิกรัมต่อลิตร ส่งผลต่อการชักนำให้เกิดต้นและมีลักษณะสมบูรณ์กว่าสูตรอาหารอื่นๆ โดยเฉลี่ยให้จำนวนต้นสูงสุด 5.90 ต้น ต้นหม้อข้าวหม้อแกงลิงมีการสร้างกระเปาะมากที่สุดในสูตรอาหารที่เติมน้ำตาล 90 กรัมต่อลิตร ได้จำนวนกระเปาะสูงสุดเฉลี่ย 5.33 กระเปาะ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ที่สนับสนุนสถานที่ในการทำการทดลอง ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ ในการดำเนินโครงการวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- Gago, J. Martínez-Núñez, L., Landín, M., Flexas, J. and P. P. Gallego. 2014. Modeling the Effects of Light and Sucrose on *In Vitro* Propagated Plants: A Multiscale System Analysis Using Artificial Intelligence Technology. Available source: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0085998>, July 15, 2017.
- Jala, A. 2012. Effect Types of light and Synthetic Media on Germination and Growth of *Nepenthes mirabilis* (Lour.) Druce *In Vitro*. Science and Technology. 1: 27-36. (in Thai)
- Lampang Agricultural Research and Training Center. 2016. Knowledge of Plant tissue Culture. Available source: <http://www.lartc.rmutl.ac.th>, March 19, 2017. (in Thai)
- Muangkroot, A. 2014. Appropriate medium for micropropagation of *Nepenthes lowii* Hook.f. Available source: <http://www.tci-thaijo.org/index.php/tstj/issue/view/1663>, February 27, 2017. (in Thai)
- Sangdanuch, P. and W. Dovanve. 2008. Carnivorous Plant. Baanlaesuan Book House, Bangkok. 178 pp. (in Thai)

Figure 1 Growth and pitcher formation of tropical pitchers cultured on MS media supplemented with 30, 60, 70, 80 and 90 g l⁻¹ sucrose after 10 weeks (Bar = 1 cm.)

Table 1 Shoot induction of tropical pitcher cultured on MS with different concentrations of BA or kinetin after 10 weeks.

Concentration (mg l ⁻¹)	Number of shoots/ explant	Diameter of shoots (cm.)
BA/ KIN 0	4.30 ^c ± 0.90	1.19 ^{bc} ± 1.15
BA 1	5.40 ^{bc} ± 0.92	1.17 ^{bc} ± 1.03
BA 3	5.40 ^{bc} ± 1.10	1.15 ^{bc} ± 0.99
BA 5	5.90 ^{ab} ± 0.87	1.24 ^{ab} ± 1.20
BA 7	5.00 ^{bc} ± 1.08	1.17 ^{bc} ± 0.98
BA 9	5.20 ^{bc} ± 0.85	1.08 ^c ± 1.21
KIN 2	6.70 ^a ± 1.02	1.34 ^a ± 1.14
KIN 4	5.60 ^{ab} ± 1.12	1.06 ^c ± 0.89
KIN 6	6.00 ^{ab} ± 1.03	1.08 ^c ± 1.01
F-test	**	**
CV (%)	18.08	10.27

** indicate significant difference at $p < 0.01$ levels of probability.

Means followed by different letters are significantly different at $p < 0.05$ according to *DMRT*.

Table 2 The height, number and size of pitchers of tropical pitchers cultured on MS media supplemented with 30, 60, 70, 80 and 90 g l⁻¹ sucrose after 10 weeks.

Sucrose concentrations (g l ⁻¹)	Height (cm.)	Number of pitchers	Size of pitchers	
			Width (cm.)	Length (cm.)
30	4.50 ^c ± 1.32	1.66 ^c ± 1.30	0.11 ^c ± 0.21	0.10 ^b ± 0.15
60	5.33 ^b ± 1.25	2.77 ^{bc} ± 1.21	0.16 ^{bc} ± 0.18	0.23 ^b ± 0.12
70	5.50 ^b ± 1.09	2.33 ^c ± 1.35	0.24 ^b ± 0.23	0.33 ^b ± 0.14
80	5.73 ^{ab} ± 1.22	3.66 ^b ± 1.19	0.26 ^b ± 0.16	0.33 ^b ± 0.17
90	6.06 ^a ± 1.18	5.33 ^a ± 1.24	0.50 ^a ± 0.11	0.53 ^a ± 0.12
F-test	**	**	**	**
CV (%)	3.29	14.43	18.08	26.85

** indicate significant difference at $p < 0.01$ levels of probability.

Means followed by different letters are significantly different at $p < 0.05$ according to *DMRT*.